

JONTEMIR JONDOR SHE'RLARIDA TABIAT OBRAZLARINING LINGVOPOETIK TALQINI

Toxirjonova Moxlaroy Jaxongir qizi

Namangan davlat pedagogika

instituti Ijtimoiy fanlar fakulteti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 2-bosqich talabasi

mohlaroytoxirjonova9@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatining iste'dodli vakillaridan biri Jontemir Jondor she'rlarida tabiat obrazlarining lingvopoetik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shoir ijodida tabiat unsurlarining badiiy-estetik vazifasi, ularning ramziy ma'nolari, til birliklari orqali ifodalanish usullari hamda poetik tafakkurdagi o'rni yoritiladi. Tahlil davomida metafora, epitet, personifikatsiya va ramziy ifoda vositalarining qo'llanishi misollar asosida izohlanadi.

Kalit so'zlar: Jontemir Jondor, she'riyat, tabiat obrazi, lingvopoetika, metafora, ramz, badiiy til, poetik tasvir.

Kirish

O'zbek she'riyatida tabiat obrazlari inson ruhiyati, ichki kechinmalari va estetik qarashlarini ifodalovchi muhim poetik vositalardan biri hisoblanadi. Tabiat tasviri orqali shoir nafaqat tashqi olam manzaralarini, balki inson qalbining nozik holatlarini ham badiiy ifodalaydi. Zamonaviy o'zbek she'riyatida o'ziga xos uslub yaratgan Jontemir Jondor ijodida ham tabiat obrazlari yetakchi o'rin egallaydi. Uning she'rlarida daraxt, shamol, yomg'ir, osmon, quyosh, daryo, gul singari obrazlar inson ruhiy kechinmalari bilan uyg'unlashgan holda tasvirlanadi. Ushbu maqolaning maqsadi Jontemir Jondor she'rlarida tabiat obrazlarining lingvopoetik xususiyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism

Tabiat obrazlarining badiiy-estetik vazifasi

Jontemir Jondor she'riyatida tabiat shunchaki fon yoki manzara emas, balki poetik mazmunni shakllantiruvchi asosiy vosita sifatida namoyon bo'ladi. Shoir tabiat hodisalarini inson ruhiyati bilan parallel tasvirlaydi. Masalan, kuz fasli ayriliq va xazon timsoli, bahor esa yangilanish, umid va muhabbat ramzi sifatida talqin etiladi.

Shoir she'rlarida tabiat tasvirlari orqali milliy qadriyatlar, inson va tabiat uyg'unligi, hayot falsafasi ham ifodalanadi. Bu esa poetik matnning semantik qatlamini boyitadi.

Lingvopoetik vositalarning qo'llanishi

Jontemir Jondor she'rlarida metafora eng faol badiiy vositalardan biri hisoblanadi. Masalan, shamol insonning iztirobi yoki sog'inchi, yomg'ir esa qalb poklanishi ramzi sifatida talqin qilinadi. Ushbu obrazlar orqali shoir oddiy tabiat hodisasiga chuqur falsafiy mazmun yuklaydi.

Epitetlar ham tabiat tasvirining ta'sirchanligini oshiradi. "Sokin osmon", "musaffo tong", "mungli kuz", "mehribon quyosh" kabi sifatlashlar poetik tasvirning emotsional-ekspressiv qimmatini kuchaytiradi.

Personifikatsiya usuli orqali tabiat jonlantiriladi. Daraxtlar "so'zlaydi", shamol "kuylaydi", yomg'ir "yig'laydi", quyosh "kuladi". Bunday badiiy usullar tabiat va inson o'rtasidagi ruhiy bog'liqlikni yaqqol namoyon etadi.

Tabiat obrazlarining ramziy ma'nosi

Shoir ijodida tabiat unsurlari ramziy ma'noga ega.

- **Quyosh** – hayot, ezgulik va umid timsoli.
- **Oy** – sog'inchi, muhabbat va xotira ramzi.
- **Yomg'ir** – poklanish, dard va ruhiy yengillik ifodasi.
- **Shamol** – vaqt, o'zgarish va taqdir belgisi.
- **Daryo** – umr oqimi va inson hayoti ramzi.
- **Daraxt** – bardavomlik, sabr va avlodlar davomiyligini anglatadi.

Mazkur ramzlar poetik matnning falsafiy mazmunini chuqurlashtirib, o'quvchida estetik mushohada uyg'otadi.

Lingvopoetik tahlilning ahamiyati

Lingvopoetik tahlil she'riy matndagi til birliklarining estetik vazifasini ochib beradi. Jontemir Jondor she'rlarida leksik birliklar, badiiy tasvir vositalari va sintaktik qurilmalar bir-biri bilan uyg'un holda poetik ta'sirchanlikni ta'minlaydi.

Shoir ko'proq sodda, xalqona va obrazli tildan foydalanadi. Shu sababli uning she'rlari kitobxon qalbiga tez yetib boradi. Tabiat obrazlari esa mazkur badiiy uslubning asosiy komponentlaridan biri hisoblanadi. Jontemir Jondor she'rlarida tabiat bilan bog'liq leksik birliklar keng qo'llanadi. Shoir "quyosh", "oy", "yulduz", "osmon", "bulut", "shamol", "yomg'ir", "daryo", "tog'", "dala", "gullar", "bahor", "kuz" kabi tabiat nomlarini shunchaki predmet yoki hodisa sifatida emas, balki chuqur ma'naviy va ramziy mazmun yuklangan poetik birliklar sifatida qo'llaydi. Bunday birliklar she'rning badiiy ta'sirchanligini oshirish bilan birga, o'quvchini mushohadaga chorlaydi.

Leksik-semantik jihatdan tabiat obrazlari ko'p ma'nolilik xususiyatiga ega. Masalan, "bahor" faqat yil faslini emas, balki inson hayotidagi yangi bosqichni, umid va ezgulikni anglatadi. "Kuz" esa ayriliq, umrning ma'lum bir davri yoki iztirob timsoli sifatida talqin qilinadi. Shoir ana shu ma'no ko'chishlari orqali poetik matnning semantik qatlamini boyitadi.

Tabiat obrazlarida metaforik ifodaning o'rni

Jontemir Jondor she'riyatining muhim lingvopoetik xususiyatlaridan biri metaforalarning sermahsul qo'llanishidir. Shoir tabiat hodisalari orqali insonning ichki kechinmalarini tasvirlaydi. Shamol ba'zan sog'inchni, ba'zan esa hayotning o'zgaruvchanligini ifodalaydi. Yomg'ir ko'z yoshlariga qiyoslanib, ruhiy poklanish va dard ramziga aylanadi.

Metaforalar she'riy matnning obrazlilik darajasini oshiradi. Shoir tabiatni inson ruhiyati bilan uyg'unlashtirib, o'quvchi tasavvurida jonli va ta'sirchan manzaralarni yaratadi. Bu esa uning individual uslubini belgilovchi muhim omillardan biridir.

Tabiat va inson ruhiyati uyg'unligi

Jontemir Jondor ijodida tabiat insonning ruhiy olamiga hamohang holda tasvirlanadi. Shoir tabiatdagi har bir o'zgarishni inson qalbidagi kechinmalar bilan

bog'laydi. Bahorning kirib kelishi quvonch va muhabbatni, qishning sovuqligi esa yolg'izlik va iztirobni anglatadi.

Shoirning poetik tafakkurida inson va tabiat bir-biridan ajralmas tushunchalar hisoblanadi. Inson ruhiy holati tabiat tasvirlari orqali yanada aniqroq ochib beriladi. Shu jihatdan tabiat obrazlari psixologik tasvir vositasi vazifasini ham bajaradi.

Lingvopoetik tahlil natijalari

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Jontemir Jondor she'rlarida tabiat obrazlari tilning barcha sathlarida — leksik, semantik, stilistik va sintaktik vositalar orqali yuksak badiiy mahorat bilan ifodalangan. Shoir obraz yaratishda xalqona iboralar, poetik tasvir vositalari va ramziy ma'nolardan unumli foydalanadi.

Natijada tabiat tasviri faqat manzara yaratish vazifasini emas, balki muallifning estetik qarashlari, falsafiy mushohadalari va insonparvarlik g'oyalarini ifodalovchi asosiy lingvopoetik vositaga aylanadi. Bu esa Jontemir Jondor ijodining o'ziga xos badiiy xususiyatlarini namoyon etadi va uning she'riyatini zamonaviy o'zbek adabiyotining muhim namunalaridan biri sifatida baholash imkonini beradi.

Xulosa

Jontemir Jondor she'riyatida tabiat obrazlari badiiy tafakkurning muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'ladi. Shoir tabiat unsurlari orqali insonning ruhiy olami, falsafiy qarashlari va estetik kechinmalarini mahorat bilan ifodalaydi. Metafora, epitet, personifikatsiya hamda ramziy obrazlar lingvopoetik vosita sifatida she'rlarning badiiy qimmatini oshiradi. Tabiat obrazlari poetik matnning mazmunini chuqurlashtirib, kitobxonning estetik didini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois Jontemir Jondor ijodini lingvopoetik nuqtayi nazardan o'rganish zamonaviy o'zbek adabiyotshunosligining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov Q. **Lingvopoetika asoslari**. – Toshkent: Fan, 2010.
2. Yo'ldoshev B. **Badiiy matn lingvopoetikasi**. – Toshkent: Mumtoz so'z, 2016.

3. Shomaqsudov A., Rasulov I. **O‘zbek tili stilistikasi.** – Toshkent: O‘qituvchi, 1990.
4. Mahmudov N. **Til va badiiyat.** – Toshkent: Ma’naviyat, 2013.
5. Nurmonov A. **O‘zbek tilshunosligi nazariyasi.** – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2008.
6. Jondor J. **She’rlar to‘plami.** – Toshkent: O‘zbekiston, nashr yili.
7. Mirzayev S. **Hozirgi o‘zbek she’riyati poetikasi.** – Toshkent: Fan, 2018.